

Mirties varos teorija kaip spekuliatyvosios filosofijos modelis: Landas, Brassieras, Negarestani ir Bataille'us

Linartas Tuomas

Vytauto Didžiojo universiteto
Filosofijos katedra
E. paštas linartas.tuomas@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7899-811X>

Santrauka. Straipsnyje nagrinėju psichoanalitinę Freudo mirties varos teoriją iš spekuliatyvosios filosofijos perspektyvos. Tam pasirinku tris filosofus: Nicką Landą, Ray Brassierą ir Reza Negarestani. Teigiu, kad jie laipsniškai radikalizuoja Freudo teorijas: Landas jas išplečia iki kapitalizmo ekonomikos ir žemiškos geotraumos, Brassieras nuveda iki Saulės katastrofos ir išnykimo grėsmės, o Negarestani įtraukia kosminio eksterioriškumo kontingenciją. Šitaip Freudo palikimas atsiskleidžia kaip transcendentalinis, epistemologinis ir spekuliatyvus įrankis spręsti Meillassoux įvardytą koreliacijos problemą. Keliu hipotezę: ši trajektorija nutrūko dėl to, kad liko neįveikta Bataille'aus įtaka, ypač Negarestani atveju. Apžvelgęs Bataille'aus įtaką Landui, Brassierui ir Negarestani, siūlau idėjinę kryptį, kurioms Bataille'us galėtų pasitarnauti kaip galimybė tolesnei mąstymo atverčiai ir šansas tęsti mirties varos teorijos spekuliatyvizacijos trajektoriją. Teigiu, kad prasminga Bataille'ų apskritai permąstyti kaip vieną iš šiuolaikinės spekuliatyvosios filosofijos pirmtakų.

Pagrindiniai žodžiai: mirties vara, spekuliatyvisis realizmas, Nickas Landas, Ray Brassieras, Reza Negarestani

Theory of the Death Drive as a Model for Speculative Philosophy: Land, Brassier, Negarestani, and Bataille

Abstract. This paper deals with Freud's psychoanalytic theory of the death drive from the perspective of speculative philosophy. For this purpose, three philosophers have been chosen: Nick Land, Ray Brassier, and Reza Negarestani. I claim that they gradually radicalised the Freudian thought: Land expanded it to capitalist economy and terrestrial geotrauma; Brassier shifted it towards a solar catastrophe and the prospect of extinction; Negarestani incorporated it into the exteriority of cosmic contingency. This way, Freud's legacy emerges as a transcendental, epistemological and speculative instrument to tackle Meillassoux's problem of correlation. I consider why this trajectory has ceased: I suggest a hypothesis that Bataille's influence has not been overcome, especially in the case of Negarestani. I offer several vectors, according to which, Bataille could serve as an opportunity for openness to the Outside and a chance to continue the trajectory of the speculative death drive. I suggest that it is possible to reconsider Bataille as one of the precursors to the contemporary speculative thought.

Keywords: death drive, speculative realism, Nick Land, Ray Brassier, Reza Negarestani

Received: 21/12/2022. Accepted: 21/01/2023

Copyright © Linartas Tuomas, 2023. Published by Vilnius University Press.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Kas lieka iš filosofinės mokyklos (psichoanalizės), kuri beveik visą savo diagnostinį įpiršį lokalizuoja kūne ir sapnuose, kai ji pagaliau sutinka tą, kuris valingai įvaldo tiek bekūniškumą, tiek besapniškumą?

Jason Bahbak Mohaghegh (2019: 162)

Įvadas

Spekuliatyvusis realizmas – gana nauja, bet jau paplitusi ir įsitvirtinusi filosofijos kryptis. Jos esmė – Kanto padiktuoto mąstymo kritika, siūlanti atmesti koreliacijos principą: išlaisvinti mąstymą iš subjektyvių ir antropocentristinių prielaidų, mąstymą redukuojančių į uždaros būties ir sąmonės fenomenus. Šią prieigą Meillassoux pavadino koreliacionizmu, nusakančiu tai, kad „nėra objektų, įvykių, dėsnių ir būtybių, kurios nekoreliuotų su subjektyvia prieiga“ (2014: 9). Lietuvoje spekuliatyvų realizmą Meillassoux kontekste tyrinėjo K. Sabolius¹, o šiam tekstui svarbų Brassierą apmąstė R. Šerpytytė² ir A. Diržys³.

Nepaisant to, kad spekuliatyvusis realizmas vietinėje terpėje yra, palyginti, gerai pažįstamas, vienam aspektui vis dar neskirta dėmesio: Freudo mirties varos teorijos (*Todestrieb*) įtakai spekuliatyviajai filosofijai⁴. Pastaroji mirties varą traktuoja kiek kitaip, nei dominuojanti psichoanalizės ir filosofijos sintezė, atstovaujama Lacano, kuriam mirties vara „nurodo ne mūsų atsitiktinės laikinos egzistencijos baigtinumą, bet žymi bandymą išvengti tos dimensijos, kurią tradicinė metafizika įvardijo kaip nemirtingumą, nesunaikinamą gyvenimą, atkakliai egzistuojantį anapus mirties“ (Žižek 2005: 336).

O Lacano sekėjui Žižekui mirties vara nėra paprasta gyvenimo ir mirties opozicija: „[F]undamentalų šios sąvokos paradoksą sudaro tai, jog Freudas ją įvardija nemirtingumą: mirties [vara] nurodo nemalonią besąlygišką jėgą, kuri atkakliai egzistuoja „anapus (biologinio) gyvenimo ir mirties“, anapus gimimo ir irimo ciklo“ (Žižek 2005: 335). Tai mus nukreipia tinkama linkme, leidžiančia suprasti, kad nėra jokio fundamentalaus skirtumo tarp gyvybės ir mirties, tarp organiškumo ir neorganiškumo – ši samprata pasitarnaus ne tik mirties varos spekuliatyvizacijai, bet ir svarbioms sąsajoms su Bataille'aus filosofija.

Mano tikslas – psichoanalitinę mirties varos teoriją permąstyti kaip spekuliatyviosios filosofijos modelį. Tam pasitelksiu tris šiuolaikinius mąstytojus, kurie, mano požiūriu,

¹ Sabolius, K., 2014. Quentinas Meillassoux ir radikali meno (ne)galimybė. *Problemos* 85: 153–166. <https://doi.org/10.15388/Problemos.2014.0.2914>

² Šerpytytė, R., 2012. Nihilizmas ir tikrovė: spekuliatyvusis realizmas – nihilizmo banalizavimas? *Problemos* 81: 7–16. <https://doi.org/10.15388/Problemos.2012.0.1295>

³ Diržys, A., 2022. Sąmonės apibrėžimų formulavimas metodologiniu realizmo pagrindu. *Problemos* 101: 42–51. <https://doi.org/10.15388/Problemos.101.4>

⁴ Lietuvių kalboje yra bent trys galimi *Todestrieb* vertimai: „mirties instinktas“ (pvz.: Kačerauskas, T., 2016. Mirties instinktas ir būtis myriop kūrybos visuomenėje. In: *Psichoanalizės fenomeno interpretacijos*, sud. A. Andrijauskas, V. Rubavičius. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas), „mirties potraukis“ (pvz.: Freud, S., 2020. *Gedulas ir melancholija. Anapus malonumo principo. Ego ir id*, vert. A. Gailius. Vilnius: Vaga) ir „mirties vara“ (pvz.: Žižek, S., 2019. *Geismas: vara = tiesa: žinios*, vert. I. Gutauskas. <http://www.satenai.lt/2019/10/28/geismas-vara-tiesa-zinios/>). Kaip pastebi pastarąjį varos (*drive*) variantą vartojantis Brassieras (2022: 21), ilgi psichoanalizės tyrimų dešimtmečiai parodė, jog tarp filosofiškesnio varos (*Trieb*) koncepto ir labiau biologinės instinkto (*Instinkt*) sąvokos egzistuoja esminis skirtumas. Būtent todėl renkuosi vartoti „mirties vara“.

atitinka esminę idėjinę trajektoriją, pritaikiusią Freudą spekuliatyviajai minčiai: Nicką Landą, Ray Brassierą ir Reza Negarestani. Pirmojoje šio darbo dalyje analizuosiu laipsnišką Freudo mirties varos ir traumos konceptų radikalizaciją. Antrojoje dalyje svarstysiu, kodėl ši trajektorija nutrūko ir ar įmanoma tolesnė mirties varos teorijos ir spekuliatyvosios filosofijos sintezė. Taip pat teigsiu, kad šioje trajektorijoje neišvengiama ryški Bataille'aus įtaka – net jei aktyviai mėginama jos išvengti. Būtent Bataille'aus filosofijos pagrindu mėginsiu pasiūlyti kryptis, kuriomis galbūt būtų įmanoma judėti toliau.

1.1. Freudas: filogenezė ir neorganiškas

Lacano skelbtą „sugrįžimą prie Freud“ reikia pakartoti, kad išvelgtume mirties varos teorijoje glūdėjusį spekuliatyvosios minties branduolį. Lacanas turbūt yra viena tų priešasčių, kodėl šis branduolys nėra plačiai diskutuojamas arba yra ignoruojamas: viena vertus, Lacanas „išgelbėjo“ Freudą nuo biologijos, natūralizmo ir evoliucionizmo; kita vertus, Lacano pasiūlyta kalbos ir signifikantų veikimu paremta psichoanalizė yra kaip tik tai, ką kritikuoja spekuliatyvusis realizmas. Taigi, jei psichoanalizė atskleidė, kad, Freud žodžiais, „ego nėra net savojo būsto šeiminkas“ (2014: 275), mirties varos atradimas parodė, jog Freudas nėra net ir savo paties sukurtos teorijos šeiminkas.

Šią revoliuciją sukėlė 1920 m. veikalas *Anapus malonumo principo*, kuriame pirmąsyk ir išskyla mirties varos koncepcija⁵. Knyga svarbi tuo, kad pasiūlo ne tik klinikinį mirties varos svarstymą, bet ir eksperimentines spekuliacijas, vedančias link filogenezės – organizmo raidos evoliucijos eigoje ir žmogaus priešistorės⁶. Freudas parodo, kad mirties varos principą – būtinybę kartoti nepaisant nemalonumo – nulemia „organizme tveriantis siekis kartoti ankstesnę būklę, kurią tasai organizmas, veikiant išorinėms kliudančioms galioms, turėjo palikti“ (2020: 71). Todėl mirties vara – konservatyvus ir gynybinis⁷ poreikis atkurti neorganiską padėtį. Dėl to mirties varą galime pavadinti *nesąmoninga atmintimi*: nenusikratomais pėdsakais ir žymėmis.

Negyvoji gamta pasaulyje buvo anksčiau už gyvąją. Kitados negyvojoje materijoje kažkoks dar visai neįsivaizduojamas galių poveikis pažadino gyvybės savybes. Galbūt tas procesas buvo pirmtakas ir pavyzdys antrojo, kuris tam tikrame gyvosios materijos sluoksnyje vėliau paskatino atsirasti sąmonę. Anuomet ligi tol dar negyvoje medžiagoje atsiradusi įtampa veržėsi išsilyginti; taip radosi [pirmoji vara] – [vara] grįžti į negyvąją būklę (Freud 2020: 73–74).

⁵ Į froidiškąją mirties varą gana panašią idėją dar 1912 m. pasiūlė psichoanalitikė S. Spielrein. Freudas sąžiningai jos nepamiršta: „[J] jau aplenkė mane, pateikdama nemažą šių spekuliacijų dalį“ (2020: 94).

⁶ Filogenezė jau ir anksčiau Freud mokyme figūravo kaip būdas tirti nesąmoningumo sritį. Pvz.: „[P]riminės fantazijos“ <...> yra filogenetinis paveldas. Jomis individas peržengia savo patirties ribas priešistorinės patirties link, kur jo asmeninė patirtis tampa pernelyg rudimentinė“ (Freud 2014: 363). Tad jau ir čia matome spekuliatyvosios minties užuomazgą.

⁷ Būtent šis aspektas viską gerokai komplikuoja: mirties vara nėra tiesiog geismas numirti, o atvirkščiai – gyvybės perteklius. Kitaip tariant – gyvenimas, naikinantis gyvenimą. Todėl mirties vara leidžia gyvenimą suvokti *negatyviai*: ne kaip malonumo principo varomą išlikimo ir vystymosi stimulą, o kaip prievartą ir imperatyvą, abejingą individo gyvybei. Dėl šios vitalistinės pareigos, verčiančios toleruoti gyvenimą, čia labai tinka Žižeko žodžiai: „Vitalizmas yra superego formulė“ (2016: 330).

Šitaip Freudas žengia kaip tik ten, kur mums reikia: iš negyvosios gamtos ir neorganiškos materijos kildinama ne tik gyvybė, bet ir sąmonė. Pati žmogaus egzistencija yra determinuota nesąmoningos varos sugrįžti į ligtolinę neorganišką stadiją, o gyvybė tam tikra prasme, yra valdoma mirties – šią būklę Negarestani praminė *nekrokratija* (2011: 192). Šitaip Freudas decentralizuoja žmogų, kaip racionalų agentą: mąstymas ir veikimas neišvengiamai paveikti „neasmeninės ir <...> gamtos būtinybei paklūstančios mūsų esybės dalies“ (2020: 124). Vadinasi, susiduriame su nuo žmogaus sąmonės ir valios nepriklausančiu *išorės* poveikiu: šį turime suprasti ne kaip pavergtį, o kaip *eksterioriškumo atvertį*, leidžiančią judėti link mirties varos spekuliatyvizacijos ir koreliacijos įveikos.

1.2. Landas: tanatropizmas ir geotrauma

Jau anksčiau esu teigęs, kad „Landas padarė didelę įtaką spekuliatyviajam realizmui“ ir „laikomas vienu iš spekuliatyviojo realizmo pirmtakų“ (Tuomas 2022). Mackay’aus ir Brassiero pastebėjimu, „Lando darbai numatė dabartinę Meillassoux kritinę diagnozę, pavadintą „koreliacionizmu“, – implicitišką prielaidą Kanto darbuose, kad bet kas, esantis subjekto išorėje, turi su juo koreliuoti“ (2011: 8)⁸. Svarbiu koreliacijos įveikos instrumentu Landui tampa būtent Freudio mirties varos teorija: Landas ją sutapatina ne tik su „energetinės materijos tendencija“ (1992: 43) ir geismo ekonomija, bet ir antihumanistiniu kapitalizmo veikimu. Tokiame kontekste Landas (2011: 283) rašo:

Mirties vara yra ne geismas mirčiai, o veikiau hidraulinė intensyvumų išsklaidymo tendencija. Savo pirmine dinamika [mirties vara] yra svetima bet kam, kas žmogiška, taip pat toms trims smulkmenoms – reprezentacijai, egoizmui ir neapykantai. Mirties vara yra gražus Freudio aiškinimas apie tai, kaip kūrybingumas srūva be menkiausių pastangų; kaip gyvybė savo akliausių ir paprasčiausių tendencijų yra nuvaroma link savųjų ekstravagancijų; kaip geismas yra ne problemiškesnis, nei upė, ieškanti jūros.

Matome, kad Landui mirties vara, priešingai, nei, pavyzdžiui, Deleuze’ui ir Guattari arba Virilio, yra ne savidestruktyvi fašizmo apraiška⁹, o savitai emancipacinis potencialas, galintis išlaisvinti iš reprezentacijomis grįsto mąstymo, uždaro humanizmo ir edipizuoto individualizmo. Tokių pokyčių variklis Landui yra kapitalistinė deteritorizacija, galinti atverti, pasitelkiant žinomą Meillassoux formuluotę, „didžiąsias laukymes“ (2008: 7) – *absoliučią išorę*, atsietą nuo mūsų subjektyvumo ir egzistuojančią autonomiškai. Šiomis spekuliacijomis Landas parodo, jog mirties varos teoriją galima pasitelkti žengimui anapus koreliacijos, o Freudio psichoanalizę galima pozicionuoti kaip transcendentalinę ir epistemologinę problemą. Tokį mirties varos akcentavimą Landas pakrikštija *tanatropizmu* (2011: 185)¹⁰.

⁸ Vienas iš koreliacijos atpažinimo pavyzdžių Lando tekstuose yra transcendentalinio subjekto „filtrą“ iliustruojantis teiginys, kad „išorė turi praeiti pro vidų“ (2011: 320). Šiuo atžvilgiu Landas aplenkė Meillassoux beveik penkiolika metų.

⁹ Šiuo atveju remiuosi Lando (2011: 278–283) interpretacija, Deleuze’o ir Guattari 1980 m. veikalą *Mille plateaux* kaltinančia tuo, kad jame mirties vara prilyginama savižudiškam impulsui, kuris būdingas nacionalsocializmui.

¹⁰ Čia Landas biologijoje tiriamą tropizmą (augalo santykį su išoriniais dirgikliais) pakreipia link psichoanalizėje svarstomo organizmo ir mirties varos ryšio, todėl prideda mirtį nurodantį žodį *Thanatos*.

Landas pabrėžia, kad Lacanas eliminavo spekuliatyvias psichoanalizės galimybes: „Ar ne Lacanas transformavo pačioje psichoanalizės širdyje slypėjusias laukines džiungles į struktūralistinę parkavimosi aikštelę?“ (2011: 282). Todėl Landas spekuliatyvizuoja ne tik Freudo mirties varos, bet ir traumos sąvoką, kurią nuo filogenezės išplečia iki kosminės sferos – tą jis pavadina *geotrauma*¹¹. Mackay'aus ir Brassiero apibrėžimu, „[Lando geotraumos samprata] veržiasi anapus istorijos ir biologijos, kad į transcendentalinio nesąmoningumo lauką įtrauktų geologiją ir kosmologiją“ (2011: 40). Geotraumos, kaip ir mirties varos, teorijos leidžia žmogų mąstyti kaip *žemišką* ir nulemtą kosminių procesų: Žemės būtybės nešiojasi geotraumos randus, įrašytus pačioje materijoje. Šias idėjas produktyviai tęsia Brassieras ir Negarestani.

1.3. Brassieras: katastrofa ir išnykimas

Mirties varos koncepto radikalizacija, paremta geotraumos sąvoka, prigijo spekuliatyviojoje filosofijoje – tą savo veikalais įrodo tokie autoriai kaip Negarestani ir Moynihan¹². Net ir nesant tokiai tiesioginei Lando įtakai (nors jis buvo Lando studentas), Brassieras irgi siūlo „spekuliatyvų [ir kosmologinį] Freudo mirties varos teorijos permąstymą“ (2007: xii, 204). Kitaip nei Landui, Brassierui mirties varos ir traumos koncepcijos reikalingos tam, kad mąstymas būtų išlaisvintas ne tik iš žmogaus organizmo interesų, bet ir iš žemiškojo horizonto – šis pakeičiamas traumine Saulės katastrofos anticipacija. Brassieras, kaip ir Landas, deda *antifenomenologines*¹³ pastangas atskleisti nesąmoningumo vaidmenį mąstymo procesuose, tik Brassieras prideda universalistinį ne-filosofijos¹⁴ modelį, kaip nežmogišką subjektą.

Subjekto kategorijos išlaikymas yra vienas esminių skirtumų nuo Lando. Brassieras mirties varą mąsto kaip traumos sukeltą kompulsyvią kartotę, kai subjektas pakartotinai pergyvena traumą: traumos momentas kartojamas tam, kad psichika gintųsi nuo stimuliacijos eksceso, Brassiero pavadinto „masyvia psichine žaizda“ (2003: 425). Ši nesąmoninga žaizda yra neišspręstas trikdys, indeksuojantis ekscesą. Matome jau aptartą skirtį tarp organiško vidaus ir neorganiškos išorės, tačiau Brassierui ji tampa individuacijos pagrindu – pati individuacija čia yra trauma, kaip *dalinė* mirtis, besiginanti nuo „perteklinės mirties“ (2003: 426). Todėl Brassieras mirties varą apmąsto kaip *pirmąją* mirtį, atsiejančią organizmą nuo neorganiškos išorės¹⁵.

¹¹ Trumpai apibrėžiant geotraumą, ši nusako biologinį organizmą paženklusią traumą, išsisknijusią ne šeimos santykių ar sociumo paveiktoje vaikystėje, o pačioje geologinėje, materialioje, fizinėje ir kūniškoje realybėje. Čia trauma yra ilgaamžis Žemės planetos laikiskumas, kaip *atmintis*, neišvengiamai veikianti mūsų mąstymą, patirtį ir egzistenciją apskritai.

¹² Žr. Negarestani, R., 2008. *Cyclonopedia: Complicity with Anonymous Materials*. Melbourne: re.press ir Moynihan, T., 2019. *Spinal Catastrophism: A Secret History*. Falmouth: Urbanomic.

¹³ Brassiero mirties varos teorijos spekuliatyvizacija yra radikali opozicija fenomenologijai: pirmąją mirtis, kaip trauma, yra anapus patirties nesąmoningai egzistuojantys permanentiniai pėdsakai – čia sąmonė išskyla tik kaip šių žymių pasekmė. Tai leidžia Saulės katastrofą mąstyti kaip ne-įvykį (*non-event*) – *niekad neįvykusią* traumą, kuri negali būti įregistruota sąmonėje.

¹⁴ Brassieras remiasi Laruelle'o ne-filosofijos (*non-philosophy*) programa, kurios subtilybės siekia kur kas plačiau, nei galėtų apimti šis tekstas.

¹⁵ Tuo ši spekuliatyvi psichoanalizė kontrastuoja su „populiariuoju“ Freudu, daug ką linkusiu aiškinti vaikystės traumomis ir Edipo kompleksu. Įdomiausia, kad pats Freudas su *Anapus malonumo principo* meta iššūkį didžiajai

Brassieras įtraukia tai, ko neapėmė Lando geotraumos paradigma: siekdamas atsieti mąstymą nuo Žemės horizonto, Brassieras traumą susieja su Saulės katastrofa – sprogiu, įvyksiančiu maždaug po 4,5 mlrd. metų¹⁶. Dėl šio ateityje gresiančio išnykimo patį filosofinį mąstymą galime laikyti traumine mirties varos manifestacija – mąstymo kilmė yra *katastrofiška*. Taip parodoma, kad ši katastrofa yra transcendentalinė: trauma įgalina mąstymą, o šis yra varomas mirties ir geidžia su ja susilyginti. Būtent tokia Freudio mirties varos ir traumos teorijų konfigūracija leidžia Brassierui suformuluoti savo žymiąją tezę, kad „filosofija yra nei teigimo mediumas, nei pagrindimo šaltinis, o veikia išnykimo organonas“ (2007: 239).

1.4. Negarestani: eksterioriškumas ir kontingencija

Negarestani – mažiau žinomas, bet ne mažiau svarbus spekuliatyvosios minties filosofas; akademiniam Lietuvos kontekste jis iš esmės netyrinėtas. Negarestani remiasi tiek Freudu, tiek Landu, tiek Brassieru, tačiau žengia dar toliau ir imasi visų jų kritikos. Šios pagrindu tampa ta pati spekuliatyvi-kosmologinė prieiga prie mirties varos teorijos, tik siekianti atmesti Žemės ir Saulės koreliacija grįstą mąstymą, pasiūlytą dar Freudu: „[I]š esmės, matyt, mūsų Žemės ir jos santykio su Saule raidos istorija organizmų raidoje bus palikusi savo pėdsaką“ (2020: 73). Lando orientyras buvo Žemė, Brassiero – Saulė, o Negarestani atsigręžia į patį kosmosą.

Jis pradeda nuo to, kad reikia paneigti mirties varos sąsają su Žemės ir Saulės santykiu, šitaip atsisakant froidiškosios paradigmos. Kitaip tariant – panaikinti „heliocentristinę vergovę“ (Negarestani 2010a: 3). Šis projektas grindžiamas tuo, kad jau minėta spekuliatyvioji atvertis išorei yra apribota Saulės – priklausomybės nuo jos *būtinybę* reikia atmesti. Šitaip permąstydamas geofilosofiją, Negarestani yra radikalesnis tiek už Landą, tiek už Brassierą, nes Saulę atmeta viso labo kaip „eksterioriškumo vaizdinį“ (2010a: 4). Negarestani siūloma alternatyva yra paveikta Meillassoux žodyno: reikia „atpalaiduoti“ Saulės–Žemės koreliaciją ir mąstyti kosminę kontingenciją, per kurią Žemė atsivers tik kaip kosminės bedugnės dalis.

Matome tokias eksterioriškumo pakopas: 1) Landas neatmetė nei Žemės, nei Saulės; 2) Brassieras atmetė Žemę, bet ne Saulę; 3) Negarestani atmeta abu ir siūlo neišmatuojamą galybę kosminių kontingencijų. Galima sakyti, jog Negarestani demaskuoja iš pažiūros neribotą mąstymą kaip ribotą – varžantį spekuliatyvias galimybes ir represuojantį eksterioriškumą. Šis ribojimas pasireiškia ir iš Lando mąstysenos plaukiančia *ekonomizacija*:

---

daliai savo paties mokymo. Kaip iškalbingai pareiškė Landas: „Žinoma, Edipas yra ypač erzintis <...>, tačiau kur yra Edipas *Anapus malonumo principo*?“ (2011: 282).

¹⁶ Čia Brassieras atsispiria nuo Lyotard'o, jau anksčiau spekuliatyvosios apie žmogaus mąstymo ir Saulės mirties sąsają. Žr. Lyotard, J. F., 1991. *The Inhuman: Reflections on Time*, transl. G. Bennington, R. Bowlby. Cambridge and Oxford: Polity Press, 8–23. Dar įdomu tai, kad 4,5 mlrd. metų yra ne tik laikas iki numanomos Saulės katastrofos, bet ir apytikslis Žemės amžius – šis simbolinis sutapimas iliustruoja, kaip Brassieras apvertė Lando traumos sampratą: praeities vektorius perstumtas į ateitį. Šis ateities poveikis dabarčiai ir *praeičiai* parodo, kad Brassieras išlaisvina mąstymą nuo chronologiško ir linijinio laiko būtinybės. Kaip tik todėl filosofinio mąstymo kilmė galime laikyti katastrofiška, net jei katastrofa dar neįvykusi.

Negarestani teigimu, kapitalizmo mąstymas net ir santykiyje su Žemės–Saulės „monogamija“ yra ribota ekonomika, peršanti „interiorizuotą horizontą“ (2010b). Čia eksterioriškumas, kaip atvertis išorei, yra įrašytas į ekonominę koreliaciją su *vidiniu* mąstymu, savo konservatyvumu prieštaraujančiu spekuliatyvoms pastangoms¹⁷.

Negarestani kritikuoja Lando ir Brassiero projektus dar ir todėl, kad jie pernelyg įsikibę į froidiškąją mirties varos ir traumos sampratą: šitaip, anot Negarestani, „nei apsisivaloma nuo antropomorfizmo liekanų, nei atveriamos galimybės pozityviems projektams“ (2010b). Negarestani atmeta Freudo mirties varos ir traumos modelį, kaip „nepakankamai nuodugnai pašalinantį žmogų“ (2011: 187), ir siūlo savo traumos koncepciją: trauma turi būti dar labiau *eksteriorizuota* ir suvokta kaip pozityvi radikalaus išoriškumo banga¹⁸. Čia trauma yra *nesusaistyta*, o eksterioriškumas imanentiškas interiorizuotam horizontui: šis trauminis – internalizuotas – pjūvis apima kosminių kontingencijų daugį. Šis radikalus eksterioriškumas yra aktyvus kaip neasimiliuojamas, bet mobilizuojantis mąstymo emancipacijai.

2. Bataille'us: atvertis ir šansas

Negarestani pasiekė tokį filosofinį tašką, iš kurio sunku bepajudėti kur nors toliau – jokių svarbesnių mąstytojų, tęsusių mano aptartą trajektoriją, neatsirado. Dar įdomu tai, kad Landas, Brassieras ir Negarestani ne tik nebeplėtoja spekuliatyvaus Freudo mirties varos teorijos modelio, bet ir apskritai nebepriskiriami spekuliatyviam realizmui. Dabar mėginsiu iškelti kelias hipotezes, kodėl taip nutiko, daugiausia susitelkdamas į Bataille'aus pėdsakus, o po to – į Negarestani projektą, kuris irgi, mano teigimu, nesugebėjo peržengti Bataille'aus. Pažymėjęs Negarestani paradigmos trūkumus, pasiūlysiu į mūsų temą pažvelgti iš *spekuliatyvizuoto* Bataille'aus perspektyvos.

Landą esu kritikavęs jau anksčiau (Tuomas 2022), todėl dabar pridėsiu tik tai, kad mirties varos ir kapitalizmo sutapatinimas paprasčiausia *niekur neveda*: Lando teorizuotas implicitinis kapitalizmo geismas suirti yra pasmerktas nesėkmei, nes mirties vara *užstringa savyje*, o kartojama ir gilinama pirmą kartą trauma nesuveikia kaip atvertis išorei¹⁹. Nuo Lando prasideda (žr. Land 1992) jau minėta Bataille'aus įtaka mirties varos teorijos spekuliatyvizacijos trajektorijoje, tačiau Brassiero atveju ši įtaka nėra tokia akivaizdi. Priešingai nei Landas, o vėliau ir Negarestani, Brassieras Bataille'umi tiesiogiai nesiremia, tačiau tarp jų galime aptikti gana ryškių panašumų.

¹⁷ Freudą, Landą ir Brassierą peržengiantį spekuliatyvų modelį galima sutraukti į šią Negarestani (2010b) išreiškiamą formulę: „[Tai yra būdai], kuriais eksterioriškumas įsilaužia ir įsiveržia į interiorizuotą horizontą, generuoja savitus bendrystės laukus ir painių topologijų pagrindu mobilizuoja kontingencijas.“

¹⁸ Svarbu pridurti, kad, net ir atmesdamas Freudą, Negarestani neišsižada psichoanalizės: jo traumos samprata smarkiai paveikta kito psichoanalitiko – S. Ferenczi. Pastarojo traumos konceptą Negarestani plėtoja ne kaip Freudo pasiūlytą skilimą, o kaip tam tikrą „skyllių pragręžimą“ ir transplantaciją, į organizmą įsodinančią svetimą elementą, kaip trauminės žaizdos interiorizaciją. Šitaip steigiamas nuolatinis svetimybės apgyvendinimas trauminiame plyšyje: šis „implantas“, kaip subjektą apšėdanti *ateiviška* vidujybė, atitinka radikalų eksterioriškumą. Šis aktyviai veikia kaip interiorizuotas horizontas, kuris nėra asimiliuojamas, bet sugeba mobilizuoti subjektą.

¹⁹ Teiginį, kad mirties vara neįsteigia kapitalo išorės, iliustruoja ir E. C. Williamsas: „Mirties vara ir [kapitalo] akumuliacijos vara yra neatsiejamos: tai tik idiotiška *daugiau* kartotė, kuri sunaikins viską, išlikdama tokia pati“ (2010: 196).

Vienas iš Brassiero siūlymų, susijusių su Freudo mirties varos teorijos spekuliatyvizacija, yra „imanentinė mirties desublimacija“ (2003: 429). Tai reiškia, jog *mirtis jau veikia kaip mąstymas*: mirtis yra ne momentinė kūno pabaiga, o nenusikratoma pirmykštė trauma ir „nesąmoninga žaizda“ (Brassier 2003: 425). Desublimuotos mirties apraiškų jau esama Bataille'aus filosofijoje. Pavyzdžiui: „[M]irtis yra niekas imanencijoje, tačiau dėl to, kad ji yra niekas, būtybė niekad nėra iš tikrųjų nuo jos atskirta. Dėl to, kad mirtis neturi prasmės, dėl to, kad nėra skirtumo tarp jos ir gyvybės, <...> ji įsiveržia visur, nesukeldama jokio pasipriešinimo“ (Bataille 1989: 45).

Brassiero žodžiai, kad „trauma pasireiškia kaip nesąmoninga žaizda, <...> kaip neišsprendžiamas sutrikimas, kaip <...> stimuliacijos ekscesas“ (2003: 425) yra tarsi tiesiai iš Bataille'aus raštų, kuriuose žaizdos ir eksceso kategorijos yra vienos iš esminių: žmogus negali nusikratyti trauminės žaizdos ir yra valdomas energijos eksceso. Tada Brassieras rašo apie Saulės katastrofą ateityje, kaip išnarintą laiką: „Katastrofa *jau įvyko*“ (2003: 421). Bataille'aus mąstyme jau randame panašias spekuliacijas: „Katastrofa yra pati giliausia revoliucija – tai yra „nesujungtas“ laikas: skeletas tai paženkliną“ (1988b: 74). Bataille'us jau įvardijo mummyse slypintį neorganiskumo katastrofizmą – skeletas, kaip dalinai negyva evoliucijos pasekmė, yra sąlyga gyvybei²⁰.

Negarestani santykis su Bataille'umi yra labiau komplikuoatas: Bataille'us kryptingai bandomas įveikti, tačiau aš sieksiu parodyti, kad tai nepavyksta. Pradėkime nuo to, kad Bataille'us kritikavo ribotą ekonomikos sampratą, pasiūlydamas „bendrosios ekonomikos“ (1988c: 9) tezę: į ekonomikos mąstymą reikia įtraukti ir Saulę, energiją, materiją, gamtą, kosmosą ir panašiai. Matėme, kad Negarestani tokia paradigma yra konservatyvi ir *nepakankamai išoriška*, todėl jis aktyvuoja kosmosą ir vėl Meillassoux paveiktu žodynu spekuliatyvumą mėgina stumti link „ekologinės emancipacijos didžiųjų laukymų kryptimi“ (Negarestani 2010a: 5).

Šiuo gestu Negarestani mėgina spekuliatyviąją filosofiją ir koreliacijos įveiką paversti antikapitalistine taktika, ko nedarė nei Landas, nei Brassieras. Siekiant išsilaisvinti iš koreliacijos su kapitalizmu, Negarestani siūlo *vandens* permąstymą, nes vanduo „chemiškai reaguoja su kitomis kosminėmis kontingencijomis, kurių klimatai yra išoriški tiek žemiškai gyvybei, tiek saitams su Saule“ (2010a: 7). Nors ir Bataille'us nesvarstė vandens, kaip bendrosios ekonomikos dalies, visgi Negarestani, „nusileisdamas“ prie kapitalizmo, emancipacinius vektorius siūlo išlikdamas Bataille'aus bendrosios ekonomikos koncepcijos lygmenyje, tik *išplėsdamas jos apimamą spektrą*.

Turėdamas daugiau teorinių instrumentų, Negarestani pakartoja tuos pačius Bataille'aus filosofinius impulsus: mąstyti ekonomiką ne kaip ūkiškai izoliuotą cirkuliaciją, o kaip modališkai, kontingentiškai ir *eksterioriškai* suprantamą kosminę apykaitą²¹. Tad

²⁰ Panašią mintį vėliau pasiūlė ir Landas: „Skeletas yra sąlyginai mirusi organizmo dalis, ir todėl ji yra dalis, sąlyginai apsaugota nuo iširimo“ (1992: 126). Matant Bataille'aus įtaką Landui, Bataille'aus vaidmuo spekuliatyviojoje filosofijoje pasireiškia kaip vis svarbesnis ir galbūt dar nepakankamai įvertintas.

²¹ Ši Bataille'aus bendrosios ekonomikos tezę siekia pabrėžti, kad ekonominiai (kapitalistiniai) mainai visad priklauso nuo gamtinių, ekologinių ir kosminių procesų. Lygiai taip pat ekonomika yra neįmanoma be žemiškųjų resursų ir atitinkamo destruktivumo laipsnio: kapitalizmas nuolat palieka savo materialų pėdsaką, eikvojančią planetą ir švaistantį jos išteklius. Todėl galima teigti, kad Bataille'us buvo bene pirmasis filosofas, apmąstęs tai, kas šiandien suprantama kaip antropoceno / kapitaloceno problematika.

Negarestani neįveikė ne tik Bataille'aus, bet ir savo paties jau seniau plėtotos atverties (*openness*) krypties, siekiančios teorizuoti spekuliatyviąją išorę (*the Outside*). Negarestani Bataille'ų matė kaip vieną pagrindinių priėgų plėtoti atverties ir išorės sampratas – pavyzdžiui, garsioji Bataille'aus akis vadinta išorės akimi (2013: 75)²². Ne tik išorė, bet ir mirtis, siaubas bei intensyvumas leido Negarestani svarstyti mąstymo limitus ir eksterioriškumą.

Bemaž visus šiuos elementus randame ir Bataille'aus filosofijoje. Pavyzdžiui, aptinkame ir *mirties kaip atverties* sampratą: „Nekontroliuojamas juokas arba ekstazė mus veda link bedugnės krašto. Čia prasideda visko, kas įmanoma, „kvestionavimas“. Tai yra įtrūkio, pasileidimo ir žvilgsnio į mirtį stadija“ (Bataille 1988a: 109). Rašydamas apie jau minėtą eksterioriškumo įsileidimą į interioriškumo horizontą, Negarestani siūlo nedialektinio negatyvumo koncepciją, „reikalaujančią neapibrėžtos tuštumos [void], kaip šio negatyvumo principo“ (2011: 200). Neapibrėžta tuštuma buvo dažnas Bataille'aus motyvas, ypač kai jis rašydavo apie „kompulsyvų poreikį tuštumai anapus manęs, kai aš paskęsiu tamsoje“ (1988a: 160).

Žinant Bataille'aus sekimą Hegeliu, sunku pasakyti, ar tikrai ši tuštuma yra nedialektinė. Negarestani savąjį negatyvumą nusako kaip *užkrečiamą*, o būtent užkratas, infekcija, intoksikacija ir apsėdimas²³ yra bene centrinės Bataille'aus temos, matyt, paveldėtos iš Nietzsche'is, tačiau neretai susikertančios su Hegelio įtaka. Atrodo, kad Negarestani daro tą pačią klaidą, kaip Landas ir Foucault: Bataille'ų interpretuoja kaip išimtinai nyčišku idėjų tęsėją, atvėrusį „nedialektinę limito kalbą“ (Foucault 1977: 44). Kad ir kaip būtų, tai leido Negarestani ieškoti atverčių ir išoriškumą, nes jis sekė Bataille'aus įkvėptomis mąstymo užribio demarkacijomis.

Kita mano hipotezė, kodėl mirties varos teorijos, kaip spekuliatyvosios filosofijos, trajektorija nutrūko, yra nuo Brassiero atplaukusi ir Negarestani paveikusi spekuliatyvumo racionalizacija²⁴. Racionalumas tikrai nėra bloga metodika *per se*, tačiau mirties varos apmąstymas nuo pat pradžių reikalavo krislo beprotybės: kaip rašė Landas, „[Freudas] stūmėsi pirmyn nežinodamas ką, po velnių, daro“ (2011: 168). Čia aš nesiūlau grįžti prie Lando, ekstremaliai atmetusio racionalumą; veikiausiai grįžti *dar toliau* – prie Bataille'aus, kurio spekuliatyvus mąstymas visad palikdavo „valią šansui“ (2015: 151), kaip galimybę išorei, atverčiai, kontingencijai, aleatorikai, modalumams, neapibrėžtumams ir atsitiktinumams. Įdomu, kad šias kategorijas apmąstė Meillassoux, bet Bataille'umi nesirėmė²⁵.

²² Apie tai jau anksčiau rašė ir Foucault: „Bataille'aus akis apibrėžia zona, kurią dalinasi kalba ir mirtis – tai vieta, kurioje kalba atranda savo esatį peržengdama savuosius limitus: [tai] nedialektinė filosofinės kalbos forma“ (1977: 48).

²³ Demoniškos konotacijos tinka ne tik spekuliacijoms apie nežmogišką mąstymą, bet ir mirties varai nusakyti. Pats Freudas nevengė pabrėžti, jog mirties varos nulemtos „būtinybės kartoti apraiškos <...> yra net demoniško pobūdžio“ (2020: 69).

²⁴ Ne veltui dabartinė abiejų filosofų laikysena priskiriama ne spekuliatyviąjam realizmui, o neoracionalizmui. Kiek ironiška, kad spekuliatyvusis Negarestani gana ilgą laiką neigė *strategiją*, kaip „pasenusio mąstymo relikta“ (2010b), vietoje jos siūlydamas *taktiką*, tačiau jo neoracionalistinį veikalą *Intelektas ir dvasia* (*Intelligence and Spirit*) galima pavadinti visiškai strateginiu.

²⁵ Žr. Meillassoux, Q., 2012. *The Number and the Siren: A Decipherment of Mallarmé's Coup de Dés*, transl. R. Mackay. Falmouth: Urbanomic. Galima pridėti ir tai, kad tiek Bataille'ui, tiek Meillassoux rūpėjo baigtinumo (*finitude*) problema, tik, žinoma, Bataille'us dar neturėjo tiek teorinių įrankių ją spręsti.

Racionalizuodami spekuliaciją, Brassieras ir Negarestani sau užsidėjo limitus, nepalikdami erdvės rizikai ir eksperimentams, gvildintiems Freudo ir Bataille'aus mąstyme – skiriant tiek dėmesio mirčiai, turbūt kitaip neįmanoma. Čia tęsiasi mano siūlymai: galbūt įmanoma išlaikyti spekuliatyvią Freudo liniją, tik dar labiau radikalizuojant Bataille'aus filosofiją? Freudas rašė apie „negyvąją materiją“ (2020: 99), bet Bataille'us įvedė dar perspektyvesnę bazinės materijos sąvoką, nurodančią materiją, „išorišką ir svetimą idealioms žmogiškoms aspiracijoms, ir atsisakančią leisti redukuojamai į šių aspiracijų sutvertas didžiąsias ontologines mašinas“ (1985: 51). Negarestani neorganiškumą suvedė su „bazine materija kaip tokia“ (2011: 189), tad galbūt prasminga su šia, pavadinkime, *nekrorganika*, judėti toliau?

Freudo mirties varos teorija, nurodanti nesąmoningą traumą ir organizmą konstituojantį išorės ekscesą, ir taip gana sutampa su Bataille'aus projektu, kuriame gyvenimą nuolat skrodžia mirtis, o pats gyvenimas yra traumotas kaip nepagydoma žaizda²⁶. Galbūt reikia *nerti į pačią žaizdą, gręžtis gilyn ir mirtį atsieti nuo varos*? Atmesti mirties varos koncepciją, kaip tą darė Negarestani, bet prisiimti batajišką traumą kaip žaizdą? Išlaikyti subjekto kategoriją, kaip tą darė Brassieras, bet neįkliūti į antropocentrizmo spąstus? Tam būtų galima prisiimti, Bataille'aus terminologiją pasitelkiant, acefalinį – nesubjektyviizuotą – nesąmoningumą.

Šie žingsniai įpareigotų, priešingai nei Negarestani atveju, neatsisakyti dialektinio negatyvumo, kuris potencialiai įtrauktų ir pozityvų projektą. Negarestani paradigma, atmesdama dialektinę žaismę ir prisiimdama neapibrėžtą negatyvumą, atrodo kaip labai nugalinti pozicija. Galbūt dera sekti Bataille'umi ir išlaikyti tiek hėgelišką dialektiką, tiek nyčią afirmacionizmą? Čia, priešingai nei darė Landas, Brassieras ir Negarestani, reikėtų ne plėsti spekuliatyvų mastelį, o jį *siaurinti ir dialektiškai skaidyti*, pavyzdžiui, įtraukiant ir realaus politinio veikimo dimensiją. Iki kosminių platybių išplėstas spekuliatyvusis modelis atitraukia nuo konkrečių problemų ir, paradoksalu, eliminuoja mąstymo įgalinimo potencialą.

Bataille'us eksperimentavo su mąstymo galimybėmis, tačiau nepamiršo politiškumo ir *praxis*. Landas šį ignoravo, Brassieras iš esmės irgi, o Negarestani antikapitalizmas, kaip matėme, *netyčiomis* sugrąžina būtent Bataille'ų. Todėl šiūla Negarestani ir Bataille'aus sintezę, kurios pagrindu būtų galima *intensifikuoti* Bataille'aus bendrosios ekonomikos sampratą: eksterioriškumą ir išorės atverčių ieškoti ne kosminėse kontingencijose, o konkrečiose materialiose aplinkybėse ir jų struktūroje bei topologijoje slypinčiose vidinėse prieštarose, kurios irgi gali siūlyti spekuliatyvias galimybes. *Kontradikcija irgi gali būti kontingencija*. Taip būtų radikalizuojami Negarestani pradėti pjūviai.

Todėl mano siūlymas yra Bataille'ų permąstyti kaip vieną iš šiuolaikinės spekuliatyviosios filosofijos pirmtakų, kurio mintyje jau buvo koreliacijos įveikos užuomazgų – ne

²⁶ Freudo ir Bataille'aus sintezė atrodo produktyvi ir už mirties ribos teorijos ribų. Pavyzdžiui, Freudas rašo: „Neurotikas nesugeba patirti malonumo, nes jo libido nukreiptas į realų objektą, ir neįstengia nieko nuveikti, nes turi eikvoti labai daug energijos, kad išlaikytų libido išstumtą ir apsisaugotą nuo jo antplūdžio“ (2014: 449). Šio energetinio nesąmoningumo veikimo modelis atskleidžia nemažai Bataille'aus filosofijai svarbių vektorių: libidiškumą, subjekto skilimą, eikvojimą, švaistymą ir panašiai.

veltui Bataille'ų pasitelkia tokie spekuliatyvistai kaip Ireland ir Thackeris²⁷. Tad Freudo mirties varos teorija, kaip spekuliatyvosios filosofijos modelis, aktyvuotas Lando, Brassiero ir Negarestani, yra itin efektyvi ir daug pasiūlanti trajektorija, tačiau susidurianti su atitinkamais limitais ir išliekanti *atvira* kritikai bei potencialioms konfigūracijoms, mus suvedančiomis su Bataille'umi. Šis mums reikalingas tam, kad pagaliau būtų įveiktas. Čia dera palikti *šansą* tolesniems tyrinėjimams.

Išvados

Freudo mirties varos ir su ja susijusios traumos teorijos pasiūlė spekuliatyvosios filosofijos modelį, kurį produktyviausiai realizavo Landas, Brassieras ir Negarestani. Filogenetinė Freudo prieiga leido mirties varą mąstyti kaip žmogų nesąmoningai veikiančią neorganiską išorę. Šią Landas susiejo ne tik su kapitalizmo ekonomika, bet ir su Žemės procesais, o tai jam leido įvesti geotraumos sąvoką, mirties varą permąstančią kaip *žemišką* reiškinį. Brassieras netiesiogiai seka Landu, bet Žemės horizontą pakeičia traumine Saulės katastrofos anticipacija ir ateityje gresiančiu išnykimu, todėl ir patį filosofinį mąstymą galime laikyti mirties varos manifestacija. Negarestani kritikuoja Freudą, Brassierą ir Landą: vietoje Žemės ir Saulės koreliacijos siūlo kosminio eksterioriškumo kontingenciją, o vietoje mirties varos teorijos – traumos koncepcijos permąstymą. Šitaip identifikuojau laipsnišką mirties varos ir traumos teorijų radikalizaciją, įgalinančią Freudo palikimą kaip transcendentalinį, epistemologinį ir spekuliatyvų įrankį, siūlantį spręsti Meillassoux įvardytą koreliacijos problemą.

Lando, Brassiero ir Negarestani trajektorija nutrūksta. Veikiausiai todėl, kad šiems trims filosofams nepavyksta nusikratyti Bataille'aus įtakos. Landas to nemėgino daryti; Brassieras nesirėmė Bataille'umi, tačiau būta keleto svarbių jų panašumų, aptartų tekste; Negarestani siekė atmesti Bataille'ų, bet, mano įsitikinimu, tai jam nepavyko ir Negarestani išlieka Bataille'aus bendrosios ekonomikos teorijos lygmenyje. Todėl, peržengiant Brassiero ir Negarestani racionalumo limitus, Bataille'ų siūlau kaip potencialų būdą tęsti spekuliatyvos išorės ir kontingencijos plėtotes, dar labiau plėtojant atvertį ir šansą. Manau, kad radikalizuota Bataille'aus filosofija gali pratęsti spekuliatyvų Freudo mirties varos teorijos modelį, jei aktyvuosime trauminės žaizdos konceptą, neatmesime subjekto kategorijos, neatsisakysime dialektikos ir įtrauksime realaus politinio veikimo dimensiją, padėsiančią eksterioriškumo galimybių ieškoti konkrečių materialų aplinkybių pjūviuose. Šitaip siūlau permąstyti Bataille'ų kaip vieną iš šiuolaikinės spekuliatyvosios filosofijos pirtakų, kurio idėjose jau buvo koreliacijos įveikos užuomazgų.

²⁷ Žr. Ireland, A., 2012. *Naught is More Real: Meillassoux, Bataille, Beckett: Towards a Sovereign Speculative Poetics*. https://www.academia.edu/3690500/Naught_is_More_Real_Meillassoux_Bataille_Beckett_Towards_a_Sovereign_Speculative_Materialist_Poetics ir Thacker, E., 2010. *After Life*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Literatūra

- Bataille, G., 1985. *Visions of Excess: Selected Writings, 1927–1939*, ed. A. Stoekl, transl. A. Stoekl et al. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bataille, G., 1988a. *Guilty*, transl. B. Boone. Venice: The Lapis Press.
- Bataille, G., 1988b. *Inner Experience*, transl. L. A. Boldt. New York: State University of New York.
- Bataille, G., 1988c. *The Accursed Share, Vol. I*, transl. R. Hurley. New York: Zone Books.
- Bataille, G., 1989. *Theory of Religion*, transl. R. Hurley. New York: Zone Books.
- Bataille, G., 2015. *On Nietzsche*, transl. S. Kendall. Albany: State University of New York Press.
- Brassier, R., 2003. Solar Catastrophe: Lyotard, Freud, and the Death-Drive. *Philosophy Today* 47 (4): 421–430. <https://doi.org/10.5840/philtoday200347429>
- Brassier, R., 2007. *Nihil Unbound: Enlightenment and Extinction*. New York: Palgrave Macmillan.
- Brassier, R., 2022. Introduction: Utopian Possibility. In: *Psychoanalysis, Politics, and Utopia: Five Lectures*, ed. R. Brassier, transl. J. J. Shapiro, S. M. Weber. London: Repeater Books, 1–10.
- Foucault, M., 1977. *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*, ed. and transl. D. F. Bouchard. New York: Cornell University Press.
- Freud, S., 2014. *Psichoanalizės įvadas. Paskaitos*, vert. A. Merkevičiūtė. Vilnius: Vaga.
- Freud, S., 2020. *Gedulas ir melancholija. Anapus malonumo principo. Ego ir id*, vert. A. Gailius. Vilnius: Vaga.
- Land, N., 1992. *The Thirst for Annihilation: Georges Bataille and Virulent Nihilism*. London and New York: Routledge.
- Land, N., 2011. *Fanged Noumena: Collected Writings 1987–2007*, eds. R. Mackay, R. Brassier. Falmouth: Urbanomic.
- Mackay, R., Brassier, R., 2011. Editors' Introduction. In: *Fanged Noumena: Collected Writings 1987–2007*, eds. R. Mackay, R. Brassier. Falmouth: Urbanomic, 1–54.
- Meillassoux, Q., 2008. *After Finitude: An Essay on the Necessity of Contingency*, transl. R. Brassier. London and New York: Continuum.
- Meillassoux, Q., 2014. *Time without Becoming*, ed. A. Longo. Mimesis International.
- Mohaghegh, J. B., 2019. *Omnicide: Mania, Fatality, and the Future-in-Delirium*. Falmouth: Urbanomic.
- Negarestani, R., 2010a. Solar Inferno and the Earthbound Abyss. In: *Our Sun*, ed. P. Rosenkranz. Milan: Mousse Publishing, 3–8.
- Negarestani, R., 2010b. *Trauma and the Outside: 1000 Forms of Cut*. Prieiga per internetą: <https://www.urbanomic.com/trauma-and-the-outside-1000-forms-of-cut/> [žiūrėta 2022 m. gruodžio 10 d.].
- Negarestani, R., 2011. Drafting the Inhuman: Conjectures on Capitalism and Organic Necrocracy. In: *The Speculative Turn: Continental Materialism and Realism*, ed. L. Bryant et al. Melbourne: re.press, 182–201.
- Negarestani, R., 2013. Death as a Perversion: Openness and Germinal Death. In: *Dark Trajectories: Politics of the Outside*, ed. J. Johnson. Hong Kong: [NAME], 55–79.
- Tuomas, L., 2022. Akseleracijos ekstazė: kapitalo problema Nicko Lando filosofijoje. *Problemos* 101: 79–91. <https://doi.org/10.15388/Problemos.101.7>
- Williams, E. C., 2010. *Combined and Uneven Apocalypse: Luciferian Marxism*. Ropley: Zero Books.
- Žižek, S., 2005. *Viškas, ką norėjote sužinoti apie Žižeką, bet nedrįsote paklausti Lacano*, sud. ir vert. A. Žukauskaitė. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Žižek, S., 2016. *Disparities*. London and New York: Bloomsbury Academic.